

ORMAN AMENAJMAN PLANLARININ DÜZENLENMESİNDE SOSYO-EKONOMİK DURUM ENVANTERİNE YÖNELİK İŞ TANIMININ GELİŞTİRİLMESİ

Mehmet KORKMAZ¹, Hasan ALKAN¹, Ramazan ÖZÇELİK¹, Adnan YILMAZTÜRK²

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Orman Fakültesi, 32260 Isparta,
mkorkmaz@orman.sdu.edu.tr, hasanalkan@orman.sdu.edu.tr, ramazan@orman.sdu.edu.tr
²Isparta Orman Bölge Müdürlüğü, 32100 Isparta, yilmazturk32@gmail.com

ÖZET

Bu bildirinin amacı; orman amenajman planlarının yapımı sırasında kullanılacak olan ve Orman Amenajman Yönetmeliği'nin 31. maddesinin (c) bendi kapsamına giren sosyo-ekonomik içerikli verilerin elde edilmesine yönelik içerik ve yöntem değerlendirmeleri yapılarak, bu konuda bir iş tanımının geliştirilmesidir.

Çalışmada sosyo-ekonomik durum envanterine yönelik iş tanımı; ilgili kaynakların incelenmesi ve analizi, yazarların bu konudaki deneyimleri ve 24 Aralık 2008 tarihinde Isparta Orman Bölge Müdürlüğü tarafından düzenlenen "Orman Amenajman Planlarının Hazırlanmasında Hızlı Ekolojik ve Sosyo-Ekonomik Değerlendirme Çalıştayı"nda gerçekleşen tartışmalar ışığında ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Orman amenajmanı, işlevsel planlama, sosyo-ekonomik değerlendirme, iş tanımı

DEVELOPING OF JOB DESCRIPTION FOR SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE INVENTORY IN ARRANGEMENT OF FOREST MANAGEMENT PLANS

ABSTRACT

The aim of this study; the socio-economic data is to be obtained for evaluation of content and methods will be done on this issue is to develop a job description in the arrangement of forest management plans.

In this study; the job description related to the inventory of socio-economic status is discussed relevant to investigation of relevant resources, experience of the authors on this subject and in the light of workshop about ecological and socio-economic assessments in arrangement stage of forest management plans.

Key words: Forest management, functional planning, socio-economic assesment, job description

1. GİRİŞ

Orman amenajman planları yakın bir geçmişe kadar sadece odun hammaddesi üretimi (Timber Management) odaklı düzenlenmiş ve geliştirilen planlama ilke ve yöntemleri ile en yüksek düzeyde odun hammaddesi üretilmesi amaçlanmıştır. Ancak günümüzde orman kaynaklarının odun hammaddesi üretim işlevi dışındaki işlevlerinin de önemi artmış ve bu işlevlerin de planlanması gereği ortaya çıkmıştır.

1993 yılında Helsinki'de yapılan "Avrupa Ormanlarının Korunması İkinci Orman Bakanları Konferansı"nda ormanların üç ana işlev grubuna göre planlanarak yönetimi kabul edilmiştir. Bu işlevler ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel işlevlerdir. Ülkemizde 2008 yılında yürürlüğe giren yeni "Orman Amenajman Yönetmeliği", belirtilen işlevleri temel olarak "Ekosistem Tabanlı Fonksiyonel Planlama"yı öngörmektedir (Anonim, 2008).

Klasik planlama yaklaşımına yöneltilen eleştirilerin de bir sonucu olarak benimsenen bu yeni yaklaşım, orman kaynaklarının en uygun (optimum) işlev bileşimini ortaya koyabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Ana ilkesi; sürdürülebilirlik, iktisadilik, verimlilik, çok amaçlı faydalanma, sosyo-kültürel geleneklerin yansıtılması, sektörler arası eşgüdüm, uluslararası sorumluluk, biyolojik çeşitliliği koruma, estetik ve diğer değerleri koruma, karbon dengesi, katılımcı yaklaşım, orman sahibinin belirlediği işletme amaçları ve bu amaçları gerçekleştiren tekniklerin benimsenmesidir (Anonim, 2008). Bu ilkeden hareketle benimsenen planlama yaklaşımı orman kaynaklarının sunduğu işlevlere yönelik birçok bilginin elde edilmesini (envanterini) zorunlu kılmaktadır. Orman Amenajman Heyetleri, orman kaynaklarının sunduğu işlevlerin envanterinin yapılmasında bir takım güçlükler yaşamaktadır. Çünkü yeni yönetmelik orman kaynakları envanterinin;

- a) Alan envanteri,
- b) Yetiştirme ortamı envanteri,
- c) Biyolojik çeşitlilik envanteri,
- ç) Ağaç serveti ve artım envanteri,
- d) Odun dışı orman ürünleri envanteri,
- e) Ormanın ürün dışı fonksiyonlarının envanteri,
- f) Sosyo-ekonomik durum envanteri ve
- g) Sağlık durumu envanteri

şeklinde kapsamlı bir şekilde yapılmasını öngörmektedir.

Yerel düzeyde yukarıda belirtilen envanterlerin nasıl, hangi yöntem ve içerikle ve kim tarafından yapılması gerektiği gibi konularda oluşan bilgi eksikliklerini giderebilmek, karşılaşılan sorunları belirlemek ve çözüm önerileri geliştirebilmek üzere, ilgili konular uzmanlarla görüşülmekte; hatta çalıştay (*Orman Amenajman Planlarının Hazırlanmasında Hızlı Ekolojik ve Sosyo-Ekonomik Değerlendirme Çalıştayı*) vb. bilimsel toplantılar düzenlenerek tartışılmaktadır.

Amenajman Yönetmeliği ile birlikte planlama yaklaşımındaki değişiklikler, sosyo-ekonomik durum envanterinin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu envanterin amacı; plan ünitesi ormanlarının sosyal ve ekonomik yönden sahip olduğu olanakları ve planlama üzerinde etkili olan kısıtlayıcı faktörleri ortaya koymak, amenajman planının teknik, sosyal ve ekonomik açıdan uygulanabilirliğini olanaklı kılmak amacıyla, işletme kayıtlarından ve diğer çeşitli kaynaklardan sağlanan nüfus istatistikleri, teknik raporlar ve benzeri bilgi ve dokümanın toplanması ve değerlendirilmesidir. İlgili yönetmeliğin 31. maddesinde envanter; kapasite envanteri, ekonomik durum envanteri ve orman halk ilişkileri başlıkları altında ele alınmıştır. Orman halk ilişkileri çoğunlukla orman kaynakları ile sıkı bir etkileşim içerisinde bulunan yerleşim birimlerinin yapısal durumunu ifade etmekte olup; yönetmelikte bu konudaki envanter, sosyo-ekonomik içerikli konuları kapsayan şekilde "*Orman-halk ilişkileri, plan ünitesi ormanları içerisinde ve bitişindeki halkın demografik yapısına ve geçim kaynaklarına ilişkin sayısal bilgiler ile bu halkın ormanlar üzerindeki işgücü sağlama ve kaçak ve usulsüz kesimler, açma ve işgal, otlatma, zati ve pazar satışı için odun talepleri, özellikle orman kadastrosu yapılmayan bölgelerde mülkiyet çekişmesi, çeşitli nedenlerle ormancılık uygulamalarına mani olma ve benzeri sosyal taleplerle ilgili olumlu ve olumsuz bilgilerin toplanması*" (Anonim, 2008) olarak tanımlanmıştır.

Orman kaynakları içinde ve civarında ekonomik ve sosyal olarak bu kaynaklara bağımlı birçok yerleşim birimi bulunması ve

- Orman kaynaklarının planlamasında alınacak kararların, bu kaynaklarla iç içe yaşayan yerel halkın sosyo-ekonomik yapısı ile ilişkili olması,
- Orman kaynaklarıyla organik bağı olan yerleşimlerde yaşayan halkın sosyo-ekonomik özellikleri, ekonomik uğraşı düzenleri, kaynağa yönelik algı ve beklentileri ile bu kaynaklar üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere sahip olan en önemli paydaş konumunda bulunması ve

- Yerel düzeyde insanların orman kaynakları ile ilgili gelişmelerden bir taraftan etkilenirken, diğer taraftan da bu gelişmeleri etkileme potansiyeline sahip olması konunun önemini ortaya koymaktadır.

Söz edilen envanter çalışması aynı yönetmeliğin 4. maddesinin (e) bendine göre gerektiğinde 5531 sayılı Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun hükümlerine göre serbest yeminli meslek mensuplarına da yaptırılmaktadır. Bunun için bir iş tanımının geliştirilmesi ve bu iş tanımı içerisinde hangi verilerin, hangi kaynaklardan ve hangi yöntemler kullanılarak elde edilmesi gerektiğinin açık olarak ortaya konması gerekmektedir.

Bu bildirin amacı; orman amenajman planlarının yapımı sırasında kullanılacak olan ve ilgili yönetmeliğin 31. maddesinin (c) bendi kapsamına giren sosyo-ekonomik içerikli verilerin elde edilmesine yönelik içerik ve yöntem değerlendirmeleri yapılarak, bu konuda bir iş tanımının geliştirilmesidir.

2. SOSYO-EKONOMİK DURUM ENVANTERİNE YÖNELİK İŞ TANIMI*

Bu çalışmada sosyo-ekonomik durum envanterine yönelik iş tanımı, kaynak incelemesi ve analizi, yazarların bu konudaki deneyimleri ve 24 Aralık 2008 tarihinde Isparta Orman Bölge Müdürlüğü tarafından düzenlenen "*Orman Amenajman Planlarının Hazırlanmasında Hızlı Ekolojik ve Sosyo-Ekonomik Değerlendirme Çalıştayı*" nda gerçekleşen tartışmalar ışığında ortaya konulmuştur. İş tanımı; amaç, içerik, yöntem, durum analizi, çıktılar ve zaman planlaması ve nitelikler alt başlıkları halinde aşağıda ele alınmıştır.

2.1. Sosyo-Ekonomik Durum Envanterinin Amacı

Sosyo-ekonomik durum envanterinin amaçları geniş ve dar kapsamlı amaçlar olarak aşağıda belirtilmiştir.

Geniş kapsamlı amaçlar;

Yapılacak olan envanter, kırsal yerleşimlerin özellikleri hakkında orman amenajman heyetine gerçeğe uygun bir plan yapılması konusunda ışık tutacak bilgileri sağlayabilmelidir. Bu sayede ilgili heyet üyeleri çalışmalarını yürüttüğü yöredeki yerleşim birimlerini ve bu birimlerde yaşayan insanları tanıyabilecektir. Ayrıca envanter çalışmaları sırasında yerel halk ile etkileşim sağlanarak halkın yapılan çalışmalar için bilgilendirilmesi de sağlanacaktır. Bir diğer amaç ise planlama çalışmalarının değerlendirilmesinde ölçü oluşturacak gelişme olanakları, fırsatlar ve sınırları (kısıtları) belirlemektir.

Dar kapsamlı amaçlar;

Planlanacak alanın sosyo-ekonomik yapısı ve kültürel değerleri hakkında yeterli bilimsel veriyi toplamak, alanın sürdürülebilir işletilmesi ve yönetilmesine katkıda bulunacak sosyo-ekonomik ve kültürel kaynak değerleri konusunda bilgi üretmek ve alana yönelik talep ve beklentileri belirleyerek bunları karşılamak için öneriler geliştirmektir.

* Bu bölümde yer alan açıklamalar ışığında geliştirilen "iş tanımı" için Bkz, Ek 1.

2.2. Sosyo-Ekonomik Durum Envanterinin İçeriği

Kırsal yerleşimlerin sosyo-ekonomik yapısının belirlenmesine yönelik literatürde çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu konuda Yılmaz (2003), Şenyaz vd. (2005), Yılmaz (2005), Yıldırım (2006), Coşgun ve Uzun (2007), Alkan ve Toksoy (2008) ve Alkan ve Korkmaz (2008) tarafından yapılan çalışmalar örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışmalarda sosyo-ekonomik yapı, farklı başlıklar altında ancak çoğunlukla benzer bilgileri içerecek şekillerde incelenmiştir. İncelenen konulara ilişkin ana başlıklar aşağıda belirtilmiştir;

- Genel tanımlama (fiziki çevrenin tanımlanması),
- Yerleşimlerin tarihi,
- İdari yapı ve yerleşimlerin statüleri,
- Alt ve üst yapı durumu (ulaşım, elektrik, haberleşme-iletişim, eğitim, sağlık vb.),
- Toplumsal yapı (aile yapısı, söz sahibi kişiler),
- Mesken (hane) şekilleri ve yapılaşma durumu,
- Demografik yapı ve hane halkına ilişkin bazı özellikler (nüfus, hane büyüklüğü, göç olgusu, vb.),
- Yerel düzeyde örgütlenme şekli ve düzeyi,
- Yerleşim birimlerine ilişkin proje ve desteklemeler,
- Yöredeki uğraşı düzenleri ve gelir kaynakları (tarım, hayvancılık, ormancılık, su ürünleri, turizm vb.),
- Yerleşim birimlerinde yaşayan insanların orman kaynakları ile ilişkisi,
- Yerleşim birimlerinde yaşayan insanların orman kaynaklarına ilişkin algıları ve beklentileri (yaklaşımları) ve
- Yerleşim birimlerinin en önemli sorunları.

Yukarıda belirtilen ana başlıklar çerçevesinde birçok konuda ayrıntılı veri-bilgi elde edilecek ve bu bilgiler ile araştırma yapılan yöreye ilişkin genel ve özel nitelikli betimlemeler yapılabilecek, sosyal baskı unsurları belirlenerek alternatif çözüm yolları önerilebilecek, bu sayede, yönetmeliğin planlamaya altlık oluşmak üzere hedeflediği veri-bilgi grubuna ulaşılabilecektir.

2.3. Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri

Veri toplama yöntemi olarak kullanılacak başlıca yöntemler, literatür ve ikincil kaynak analizi, anket, mülakat ve gözlemdir.

İlk olarak araştırma alanı ile ilgili literatür ve ikincil kaynak taraması yapılmalıdır. Bu aşamada sempozyum, kongre vb. etkinliklere ilişkin kaynaklar, tezler, makaleler ve internet kaynaklarından yararlanılabilir. Bu tarama, özellikle geçmişte yöreye ilişkin bu konuda çalışmalar varsa daha da önem kazanmaktadır. Ayrıca, ilgili kurum ve kuruluşlar ile yerel idarelerden de konu ve alan ile ilgili çeşitli belge ve dokümanlar elde edilmelidir.

Yörede yapılacak envanter ile ilgili olarak dikkate alınacak faktörler ve ilgi grupları, ön araştırma ile belirlendikten sonra anket ve bilgi formları tasarlanmalıdır. Anket formları tarihi, sosyal, ekonomik, demografik, kültürel, alana ilişkin beklentiler, vb. önceki bölümde belirtilen içerikteki konularda yeterli biçimsel bilgi almayı sağlayacak içerikte olmalıdır.

Çalışmadan elde edilen bilgilerin doğruluğunu arttırmak, kapsamını genişletmek ve halkın katılımını sağlamak amacıyla öncelikle yerel yöneticilerle görüşülmeli ve yapılacak envanterin amacı, içeriği ve yöreye sağlayacağı potansiyel faydalar konularında yeterli düzeyde bilgilendirme yapılmalıdır.

Yapılacak anket çalışmalarını desteklemek üzere, yörede özellikle yöneticilerle mülakatlar yapılması yerinde bir yaklaşımdır. Mülakatların yapısal ve yarı yapısal nitelikli mülakatlar şeklinde yürütülmesi gerekmektedir. Çünkü "serbest mülakat"larda işin

abartılması ve bütününün gözden kaçması gibi sakıncalar bulunmakta, yapısal ve yarı yapısal mülakatlar da ise önceden belirlenmiş sorularla tamamen ya da kısmen kapsam sınırlandırılarak bu tür sakıncaların önüne geçilebilmektedir. Bu şekilde oluşturulacak olan bilgi (mülakat) formları çalışma sırasında kullanılabilir. Bu formlar yardımıyla yerleşim birimlerinin genel özelliklerinin tanımlanması, sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya ilişkin değişkenlerin ortaya konması, geçim kaynaklarının belirlenmesi, yerel halkın orman kaynaklarına olan bakış açılarının tespiti, diğer ilgi gruplarının ve alana yönelik proje ve beklentilerin ortaya konması, alana yönelik tehdit ve fırsatların analizi tanımlanabilecektir.

Araştırma kapsamında oluşturulan gözlem formları yardımıyla diğer bazı bilgiler de toplanarak anket-bilgi formlarında eksik kalan konular varsa, bu eksiklikler giderilmelidir. Bu aşamada dijital görüntü kayıtları ve fotoğraf çekimleri yapılarak, araştırma alanına ilişkin görsel materyaller de toplanabilir.

Verilerin değerlendirmesi için temel istatistiksel değerlendirmelerin yanında daha ayrıntılı istatistiksel testler yapılabilir.

2.4. Durum Analizi (SWOT)

Doğru planlama kararlarına ulaşabilmenin yolu envanter aşamasında elde edilen bilgileri olabildiğince doğru ve eksiksiz analiz etmektir. Bunun için ise mevcut durumun analiz edilmesi gerekmekte olup; bu konuda en yaygın durum analiz yöntemi SWOT çözümlemesidir. SWOT (Strengths = Üstünlükler, Weaknesses= Zayıflıklar, Opportunities= Fırsatlar/Olanaklar, Threats = Tehditler) çözümlenmesi; içinde bulunan durumdan kaynaklanan ve etki edilebilir içsel ortamlar ile dışarıdan kaynaklanan ve etki edilemeyen dışsal ortamları (Çizelge 1) ele almada kullanılmaktadır (İlter ve Ok, 2004).

Çizelge 1. SWOT tablosu

Faktörün Yeri	FAKTÖRÜN TİPİ	
	İSTENEN	İSTENMEYEN
İÇSEL	Üstünlükler	Zayıflıklar
DIŞSAL	Fırsatlar	Tehditler

Kaynak: İlter ve Ok, 2004.

SWOT çözümlenmesinde kurumun geleceği için en önemli içsel ve dışsal faktörler ele alınmakta ve SWOT listelerinde ortaya konmaktadır. Böylece planlama sürecinde, içsel ve dışsal faktörler arasında olabildiğince iyi bir denge kurulması sağlanmaktadır. Ayrıca SWOT çözümlenmesi, alternatif kararların ele alınmasında, karşılaştırılmasında ve sonuçta en uygun olanının seçilmesinde de kullanılabilir (Yılmaz, 2007). Ormanlık alanında son yıllarda yaygınlaşan SWOT çözümlenmesi konusunda Türker ve Yeni (2006), Geray ve Şafak (2007) ve Toksoy vd. (2009) tarafından yapılan çalışmalar örnek olarak gösterilebilir.

SWOT çözümlenmesi sonucu belirlenen gruplar ve grupların altındaki faktörler çoğu zaman birbiri ile ilişkili ve birbirini etkileyecek nitelikte olduğu için yapılan sıralama, faktörler ve gruplar arasındaki önceliği ortaya koyamamaktadır. Önceliklendirme, karar verme noktasında eylem önceliğini ortaya koyabilmesi açısından da önemlidir.

Bu bağlamda amenajman planının yapımına altlık oluşturacak olan ve kırsal yerleşimlerin sosyo-ekonomik durumuna yönelik yapılan SWOT çözümlenmesinde de SWOT grupları ve her bir grup altında bulunan SWOT faktörlerinin ağırlıklarının belirlenmesi ve önceliklerin ortaya konulması önem arz etmektedir. Bu sayede kalitatif (sözel, subjektif,

niteliksel) olarak ortaya konulan faktörler, kantitatif (sayısal, objektif, niceliksel) hale dönüşmüş olacaktır (Yılmaz, 2006a).

Önceliklendirme için literatürde iki yöntem öne çıkmaktadır. Bunlar A'WOT ve R'WOT teknikleridir. A'WOT tekniği; Analitik hiyerarşi süreci ile SWOT analizinin birleşiminden, R'WOT ise sıralama (ranking) ve doğrusal kombinasyon tekniklerinin SWOT analizi ile bütünleştirilmesinden oluşmaktadır. Bu melez tekniklerin uygulamalarına Taşkın ve Güneri (2005), Yılmaz (2006a), Yılmaz (2006b), Yılmaz (2007) ve Çelik ve Murat (2008) tarafından yapılan çalışmalar örnek olarak gösterilebilir.

2.5. Çıktılar ve Zaman Planlaması

Envanter çalışmalarının sonunda, aşağıda belirtilen çıktılara ulaşılması hedeflenmelidir;

- İlgili gruplarının belirlenmesi,
- Sosyo-ekonomik durumu tanımlamaya yönelik olarak gerekli olan verilerin elde edilmesi,
- Verilerin analizi ve
- SWOT çözümlemesinin sonuçları ve öncelikleri.

Çalışmanın ilerleme aşamalarında orman amenajman heyetlerince değerlendirilerek gidişat konusunda bilgi sahibi olmak ve çalışmaya gerektiğinde yönlendirmeleri ile katkıda bulunmak üzere ara değerlendirme raporlarının ve çalışmanın bitiminde de taslak ve nihai sonuç raporunun sunulması yerinde olacaktır. Bu değerlendirme toplantılarına işi üstlenen uzman(lar) ile amenajman heyeti üyeleri katılmalıdır. Ara değerlendirme toplantıları sayesinde zaman ve emek kaybının önüne geçilebilecektir.

Çalışmanın süresi; alanın büyüklüğü, yerleşim birimi sayısı ve nüfus gibi etmenlere bağlı olarak değişebilir. Ancak genel kanı ortalama olarak altı (6) aylık bir sürenin yeterli olabileceği yönündedir. Bu açıdan ilk üç aylık dönem sonunda bir gelişme raporu, beşinci ayın sonunda taslak sonuç raporu ve 6. ayın sonunda da sonuç raporu sunulabilir.

2.6. Sosyo-Ekonomik Durum Envanterini Kimler Yapabilir?

Sosyo-ekonomik durum envanterini yapacak uzman(lar)da aranacak nitelikler aşağıda belirtilmiştir;

- Üniversitelerin orman mühendisliği bölümünden mezun olmak: Aranacak nitelik, uzman ile orman amenajman heyeti üyelerinin aynı dili konuşmaları ve uzmanın orman kaynakları planlaması konusunda bilgi sahibi olması açısından önem taşımaktadır.
- Sosyo-ekonomik değerlendirme konusunda en az 3 yıl deneyim sahibi olmak veya ilgili lisansüstü programlarından mezun olmak: Konunun bir uzmanlık alanını ifade etmesinden dolayı sadece orman mühendisliği bölümü mezunu olması tek başına yeterli olamayacaktır.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Sosyo-ekonomik yapının belirlenmesi çalışmaları betimleyici nitelikteki çalışmalardır. Bu çalışmalar ile mevcut durum analiz edilerek geleceğe yönelik çıkarsamalar yapılmakta ve sorunların çözümüne yönelik alternatifler geliştirilmektedir. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, sosyo-ekonomik analizler bir amaç değil, araçtır. Yani bir amaca hizmet etmelidir. Bu çalışmada ele alınan sosyo-ekonomik durum envanteri de ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama çalışmalarına altlık oluşturması amaçlanan analizleri içermelidir ki bu şekilde bir anlam kazanacaktır.

1973 ve 1991 yılları orman amenajman yönetmeliklerinde de plan dispozisyonunda orman-halk ilişkileri konularında bölümlerin yer alması önerilmiştir. Ancak bu bölümlerin oluşturulmasına yönelik "bilgilerin toplanma yöntemi, planlama alternatiflerinin, kısıt ve değişkenlerinin oluşturulma sürecine katılma biçimi, amaçların belirlenmesine katkıda bulunma şekli ortaya konulamamış ve çoğu planda klişeleşmiş ve sistematikten uzak, kişisel kanaatlere dayalı bilgiler" (Ok, 2003, 65) olarak yer almıştır. Türkiye orman kaynaklarının yönetimi ve planlama esasının "ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama" olarak belirlendiği günümüzde, bu uygulamaların devam etmemesi ve yapılacak envanterlerle elde edilecek bilginin kaynak yönetimi ve planlamasıyla ilişkilendirilmesi önem arz etmektedir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için Başkent (2005) tarafından da önerildiği gibi orman amenajman heyetlerinde sosyal ve ekonomik konularda bir uzmanın yer alması uygun olacaktır.

Bu çalışma ile ortaya konulan iş tanımında belirtilen sosyo-ekonomik değerlendirmeler, içerik bakımından geniş olduğu düşüncesiyle eleştirilebilir. Ancak önerilen biçimde gerçekleştirilecek analiz ile çalışmanın sonuçları bakımından daha tutarlı bilgilere ulaşılması ve alana yönelik farklı amaçlar için daha sonra yapılacak çalışmalara altlık oluşturması sağlanabilecektir.

EK 1. İŞ TANIMI

KAPSAM

Bu iş tanımı, amenajman planının teknik, sosyal ve ekonomik açıdan uygulanabilirliğini olanaklı kılmak için sosyo-ekonomik durum envanterini yapacak uzmanlara yöneliktir.

AMAÇLAR

Yapılacak olan envanter çalışmasının ana amacı, kırsal yerleşimlerin özellikleri hakkında amenajman heyetine gerçeğe uygun bir plan yapılması konusunda ışık tutacak bilgileri sağlamak ve planlama çalışmalarının değerlendirilmesinde ölçü oluşturacak gelişme olanakları, fırsatlar ve sınırları (kısıtları) belirlemektir. Diğer amaçlar ise,

- Planlanacak alanın sosyo-ekonomik yapısı ve kültürel değerleri hakkında yeterli bilimsel veriyi toplamak,
- Alanın sürdürülebilir işletilmesi ve yönetilmesine katkıda bulunacak sosyo-ekonomik ve kültürel kaynak değerleri konusunda bilgi üretmek ve
- Alana yönelik talep ve beklentileri belirleyerek bunları karşılamak için öneriler geliştirmektir.

İÇERİK

1. Alanın planlanması ve plan uygulamalarıyla ilgili olarak sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını ortaya koymak için aşağıda belirtilen belirlemeleri yapmak;
 - Genel tanımlama (fiziki çevrenin tanımlanması),
 - Yerleşimlerin tarihi,
 - İdari yapı ve yerleşimlerin statüleri,
 - Alt ve üst yapı durumu (ulaşım, elektrik, haberleşme-iletişim, eğitim, sağlık vb.),
 - Toplumsal yapı (aile yapısı, söz sahibi kişiler),
 - Mesken (hane) şekilleri ve yapılaşma durumu,
 - Demografik yapı ve hane halkına ilişkin bazı özellikler (nüfus, hane büyüklüğü, göç olgusu, vb.),
 - Yerel düzeyde örgütlenme şekli ve düzeyi,
 - Yerleşim birimlerine ilişkin proje ve desteklemeler,
 - Yöredeki uğraşı düzenleri ve gelir kaynakları (tarım, hayvancılık, ormancılık, su ürünleri, turizm vb.),
 - Yerleşim birimlerinde yaşayan insanların orman kaynakları ile ilişkisi,
 - Yerleşim birimlerinde yaşayan insanların orman kaynaklarına ilişkin algıları ve beklentileri (yaklaşımları) ve
 - Yerleşim birimlerinin en önemli sorunları.
2. Birinci maddedeki belirlemeler dikkate alınarak;
 - Plan ünitesindeki yerleşim birimleri arasında göreceli olarak sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan gelişmişlik sıralamasını yapmak,
 - Planlama alanı ve çevresindeki orman ürünlerinin talep niteliğini belirlemek,
 - Sosyal baskı haritasını oluşturmak,
 - Elde edilen bilgiler ışığında SWOT analizini yapmak, SWOT analizi ile belirlenen güçlü yanları, zayıf yanları, tehditleri ve fırsatları hem gruplar arası hem de gruplara ilişkin faktörler arasında A'WOT, R'WOT vb. teknikleri kullanarak önceliklendirmek (ağırlıklandırmak) ve
 - Sosyo-ekonomik yapının sürdürülebilirliğini sağlamak için planlayıcıya önerilerde bulunmak ve plan yapım aşamasında destek vermek.

CALIŞMA SEKLİ VE YÖNTEM

- Çalışma yerleşim birimlerinde gerçekleştirilecektir.
- Çalışma, arazi ve büro çalışması olarak iki bölümde gerçekleştirilecektir. Literatürde yer alan bilgilerin ve alana yönelik mevcut kayıtların elde edilmesinden sonra ilgi grupları belirlenecek ve ilgi gruplarına yönelik anket ve mülakat çalışmaları yapılacaktır. Genel tanımlama için gözlem yönteminden de faydalanılacaktır.
- Uzman, sözleşmenin yürürlüğe girmesini takip eden iki hafta içinde ayrıntılı bir çalışma planı sunacaktır.
- Tüm haritalar, amenajman heyetlerinin kullandığı coğrafi bilgi sistemi (CBS) yazılımlarına uyumlu olarak üretilecektir.

ÇIKTILAR

- Çalışma yöntemi ve iş planı,
- İlgili grupları,
- Sosyo-ekonomik durumu tanımlamaya yönelik olarak gerekli olan bulgular,
- SWOT çözümlemesinin sonuçları ve öncelikleri ve
- Ara rapor ve final raporu.

ZAMAN PLANLAMASI

Çalışmanın süresi altı (6) aydır. İlk üç aylık dönem sonunda bir gelişme raporu, beşinci ayın sonunda taslak sonuç raporu ve 6. ayın sonunda da sonuç raporu sunulacaktır. Gelişme ve taslak sonuç raporunun değerlendirilmesi toplantılarına işi üstlenen uzman(lar) ile amenajman heyeti üyeleri katılacaktır.

NİTELİKLER

- Üniversitelerin orman mühendisliği bölümünden mezun olmak,
- Sosyo-ekonomik değerlendirme konusunda en az 3 yıl deneyim sahibi olmak veya ilgili lisansüstü programlarından mezun olmak.

4. KAYNAKLAR

- Alkan, H. ve Korkmaz, M., (2008), Sosyo-Ekonomik Değerlendirme, Eğirdir Gölü Yönetim Planı (2008-2012), S. Altunbaş (Ed.), İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Fakülte Kitabevi, ISBN: 978-975-585-956-9, Isparta.
- Alkan, S. ve Toksoy, D., (2008), Orman Köylerinde Sosyo-Ekonomik Yapı: Trabzon İli Örneği, Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi, 8 (1): 37-46.
- Anonim, (2008), Orman Amenajman Yönetmeliği, Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Başkent, E.Z., (2005), Orman Amenajman Planlarının Ekosistem Tabanlı ve Çok Amaçlı Planlanması (ETÇAP) ve Uygulanmasına Yönelik Eylemler, Türk Ormancılığında Uluslararası Süreçte Acil Eyleme Dönüştürülmesi Gereken Konular Mevzuat ve Yapılanmaya Yansımaları Sempozyumu, TMMOB Orman Mühendisleri Odası, 55-68.
- Coşgun, U. ve Uzun, E., (2007), Köprülü Kanyon Milli Parkında Yer Alan Köylerin Sosyo-Ekonomik Yapılarının İncelenmesi ve Kırsal Kalkınma Eylem Planının Oluşturulması, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 317, Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Yayın No: 032, Teknik Bülten No: 27, ISSN: 1302-3624, Antalya.
- Çelik, N. ve Murat, G., (2008), Sayısallaştırılmış SWOT Analizi İle Bartın İli'nin Ekonomik Yapısını Değerlendirme, 2. Ulusal İktisat kongresi, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, İzmir, 1-11.
- Geray, U. ve Şafak, İ., (2007), Ege Bölgesi Odun Dışı Bitkisel Orman Ürünleri Yönetimindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Proceedings of International Symposium Bottlenecks, Solutions, and Priorities in the Context of Functions of Forest Resources, Istanbul University, Faculty of Forestry, Turkey, 467-481.
- İlter E. ve Ok, K., (2004), Ormanlık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi (Örnek Olaylarla), ISBN: 975-96967-2-X, Form Ofset Matbaacılık, Ankara.

- Ok, K., (2003), Orman Kaynaklarının Planlanmasında Sosyal Değerlendirme ve Katılım, II. Ulusal Ormanlık Kongresi: Türkiye Ormanlarının Yönetimi ve Katılım, Türkiye Ormanlıklar Derneği, ISBN: 975-93478-2-2, 58-74.
- Şenyaz, A., Sülüoğlu, M. ve Yılmaz, E., (2005), Akdeniz Ormanlığı Açısından Mersin İli, Tarsus İlçesi Bazı Orman Köylerindeki Sosyo-Ekonomik Yapı ve Ormanlık Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 254, DOA Yayın No: 39, Çeşitli Yayın No: 5, Mersin.
- Taşkın, A ve Güneri, A.F., (2005), Strateji Geliştirmede A'WOT Hibrit Metodu Kullanımı ve Türk Kimya Sektöründe Bir Uygulama Çalışması, V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 503-507.
- Toksoy, D., Yenigün, M. ve Şen, G., (2009), Orman Köylerindeki Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi (Maçka İlçesi Örneği), Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi, 2009, 9 (1): 12-18.
- Türker, M.F. ve Yeni, F.A., (2006), Orman İşletme Amaçlarına Ulaşmada GZFT (SWOT) Çözümlemesinden Yararlanma İmkanları: Maçka Devlet Orman İşletme Müdürlüğü Örneği, Ormanlıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, S. Özden (Ed), Ankara Üniversitesi, Çankırı Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi Anabilim Dalı, 297-303.
- Yıldırım, N., (2006), Çameli İlçesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Potansiyeli, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, 315-340.
- Yılmaz, E., (2003), Mersin İli, Çamlıyayla İlçesine Bağlı Sarıkavak Köyünün Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yapısı ile Orman-Halk İlişkileri, Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Dergisi, Sayı: 9, 67-93.
- Yılmaz, E., (2005), Mersin İli, Cehennemdere Vadisi Köylerinin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yapıları ile Orman Kaynaklarıyla İlişkileri, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 252, DOA Yayın No: 36, Çeşitli Yayın No: 2, ISSN 1300-7912, Mersin.
- Yılmaz, E., (2006a), R'WOT Tekniği; Arıcılık Sektöründe Katılımcı Yaklaşım ile Örnek Bir Uygulaması, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü, Çeşitli Yayın No: 6, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 274, DOA Yayın No: 274, ISBN: 975-8273-84-1, Mersin.
- Yılmaz, E., (2006b), Bir Dış Kaynaklı Odun Dışı Orman Ürünleri Geliştirme Projesinin A'WOT Tekniği ile Değerlendirilmesi, 1. Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, Trabzon, 19-26.
- Yılmaz, E., (2007), A'WOT Tekniği Kullanılarak Katılımcı Proje Değerlendirmesi, Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü DOA Dergisi, Sayı: 13, 1-16.